

Ory Miklós: Pázmány Péter tanulmányi évei. Prugg Verlag, Eisenstadt 1970. 184 o.

P. Ory és Pázmány Péter neve valamiképpen összetartozik. A könyv szerzője mögött 30 éves kutatómunka áll; több tanulmányban — közte doktori értekezésében — és előadásban foglalkozott már eddig is Pázmánnyal. A Pázmány-évforduló alkalmából kiadott könyve több szempontból nyeresége a Pázmány-irodalomnak.

Kezdjük mindjárt a stílusával. Látszik, hogy sokat olvasta Pázmány írásait. Közvetlen, gördülékeny és izes magyarsággal meg sokat könyv. Igaz, a gördülékenységnek van buktatója is, mégpedig jónéhány le nem fordított latin idézet. A rendi terminológia sem ártott volna itt-ott jobban megmagyarázni.

A könnyed stílus azonban igen kemény és alapos kutató munka takarója. A könyvhöz 8 teljes oldal bibliográfia tartozik. A szerző szelvében-hosszában áttallózta Európát adatokért. Nem eredménytelenül. Kutatásai alapján több adatot helyesbített. Pl. Pázmánynak a kolozsvári kollégiumba való felvételét, a jezsuitákhoz való belépését, Rómába küldését illetően. De egészen új, eddig ismeretlen állomásokkal is gazdagította életútját. Ilyenek: jaroslávi tartózkodása, a római angol kollégiumban való repetitorsága, a harmadik próbaév elvégzése. Mind olyan adat, amely a hivatásos irodalomtörténész csemegéje lehet. Egyház-, kultúr- és rendtörténeti szempontból a könyv és bibliográfiája a kutatók számára valóban értékes. S a tenger utánjárást igénylő izgalmas fölfedezések mégis minden nagyképűség nélkül kerülnek előnk. „Tudományos, de a szerény tudós scientiájával” — állapította meg róla valaki, aki éppen azt tartotta a könyv legfőbb erényének, hogy nem áldozza fel Pázmányt magát a tudományos zsargonnak. Magyar tudomány ez, stílusosan Pázmányhoz illő tudomány.

Pázmány életének ez a korszaka nem könnyű feladat elé állította tanulmányozóját. Mit lehet egy gyöngéegészségű, de szorgalmas diákról és buzgó noviciusról írni? Az ember életében ez az a kor, amikor nem maga alkot, hanem befogadja és feldolgozza a hatásokat. Ezeket szokatlan bőséggben mutatja be a szerző. A kolozsvári kollégiumtól a római S. Andrea kolostorig szinte együtt élünk Pázmánnyal. Minden tartózkodási helyének vázolja történetét, életét. Megtudjuk, hogy épp Pázmány idejében milyen problémákkal küzdött a ház. Felsorolja magyar és más nemzetiségű tanulótársait. Megismerkedünk tanáraival és rendi előljáróival. Szinte mindegyikről remekbekészült miniatúr jellemrajzot kapunk. Megtudjuk, mit tanult és milyen aszketikus nevelésben részesült, a nekünk szokatlan gyakorlatokat megmagyarázza. Mind ezt hiteles dokumentumok alapján: egyre-másra idézi az előljárói leveleket, a korabeli rendtörténeti adatokat, összegyűjtötte Pázmány műveiből az ifjúkorára vonatkozó visszaemlékezéseket, sőt ismeretlen Pázmány-levelekre is hivatkozik. A meglepően bő kor- és környezetrajz indokolt, mert ezek az egészen különféle hatások indították el a kis Pétert azon az úton, amely a tértit és egyházszervező Pázmányhoz vezetett. Az egyes ráhatásokat nem lehet részleteikben kielemezni, mert a Pázmány-féle emberek nem veszik át a hatást, hanem feldolgozzák. A gazdag történelmi beagyazottság azért is hasznos, mert ma átlag kevesen ismerik a múltat. Háttér nélkül az egész életrajz kulisszaszerű lenne, vagy a levegőben lógna. A szerző rendszerező és beleélő erejét dicséri, hogy a gazdag és sokágú háttér ellenére az előadás nem széteső. Pázmány szinte észrevétlenül mindenütt jelen van, összefogja az egészet. És a felsorolás mindig megáll ott, ahol a hasznos környezetrajzból pusztá erudíció válnék, mint ahogy Elizeus olaja megállott, mikor betöltötte az edényeket. Így a könyv tökéletesen érett mű benyomását kelti.

Pázmány kora és a mi idők között sok a rokon vonás. Ahogy akkor, most is az általakulás, a fejlődés feszültségét, vajúdását érezzük a világban és az Egyházban. Az ilyen feszült korszakok a szokottnál nagyobb felelősséget rónak a közösségre és az egyesekre. Pázmány fejlődésének stációit követve önkéntelenül is rájövünk: milyen széles alapvetés, mennyi szívós, tudatos munka, belső önképzés, oaadás előzi meg azt, hogy alakító kézzel nyúlhasson bele kora viszonyainak szövevényébe.

E fejlődés határozott nemzeti iránya sem közömbös. Pázmány életének leginkább befolyásolható éveit idegenben, idegenek között töltötte. Nem zárkózott el: értékeikből elraktározott magába mindent, amit csak tudott, — és mégis megmaradt ízig-veéig magyarnak.

Érdekes és értékes munka. Szeretnénk, ha a szerző a végére írta volna: folyt. köv.

Dr. Jósika Mária

Daniel O. Dugan: A holnap hite. (Faith for Tomorrow.) Pflaum Press 1969. 302 o.

A keresztény hit-fogalom kibővítése: ez a szerző szándéka. Az a felfogás, amely a hittel kapcsolatban csupán Istenre gondol és a hitet értelmi aktusnak fogja fel, túlságosan szűkkörű.

A hit-jelenség meggyarazatára nézve két irányzat figyelhető meg a keresztény közösségekben: egyik a hagyományos, apologetikus, elemző módszer, amely túlságosan elvont, nem életszerű. Ez a fajta megközelítés teremtette meg azt a fonák helyzetet a katolikusok között, hogy el tudták választani hitüket a mindennapi reális élettől. A másik irányzat, amely a jelen teológiáját befolyásolja, „anti-rationális”. Ez nem azt jelenti, hogy észellenes, hanem azt, hogy képviselői nem tartják fontosnak, hogy a keresztények megértsék hitük észérveit.

A második fejezet érdekes kísérlet arra, hogy kimutassa a teológiának mint tudomány empirikus, tehát tapasztalati tényeken alapuló mivoltát: a hitjelenség tapasztalati tény, s ennek meggyarazatára hivatott a teológia. Leírást ad az ó- és újszövetség hitfogalmáról, itt foglalozdik Bultmann egzisztencialista hitmagyarazatával, továbbá az Egyház hivatalos tanító hatalmával, a magiszteriummal.

A következő fejezet Teilhard de Chardin vízióját tárgyalja, aki (mint ismeretes) az univerzumban kimutatható folytonos fejlődés lényegét és végső célját a személyesülésben, a tökéletes személylé-válásban látja. Jézus Krisztus ennek az egész folyamatra értelme, kezdete, középpontja és végcélja. Kereszténynek lenni annyit, mint tudatosan beleállni ebbe a krisztusi, tökéletes istenemberré-válási folyamatba. Először személyünkben, saját egyéniségünket illetően, de azután kitágítva azt a többi ember felé, az evangelizáció, a missziós munka, a keresztény szociális tevékenység révén. Az egyes ember és az egész emberiség is akkor éri el fejlődése csúcspontját — omegapont —, amikor Krisztushoz hasonlóvá vált. (Lásd Sz. Pál levelét a kolosszeiekhez.) Nincs tehát értelme semmiféle szétválasztásnak a kereszténység és a világ között: a különféle létrédek nem függetlenek egymástól.

A negyedik fejezet további lehetőségek alapjait kívánja megvetni a hívők számára, hogy hitük révén jobban bekapcsolódjanak világi életükbe, megpedig azáltal, hogy jobban megértik az eredeti bűn és a megváltás fogalmát. Saját élményeikből és másokkal szerzett tapasztalataikból felismerik nemcsak a bűn, hanem Krisztus megváltó szeretetének jelenlétét is a mai világban. Krisztusnak ez a megváltó szeretete az egyetlen igazi tényező az emberiség előrehaladásában. Mindebből világosan kitűnik, hogy éppen a keresztény hit viszi előbbre a fejlődést. A keresztény hit állandó felhívás a humanizációs, tehát „személylé-válási” folyamat munkálására, lehetővé tételére és a liturgia révén állandó tanúság arról, hogy Isten országa jelen van a földön is.

Az utolsó fejezet újra föllevenít néhány már a könyv elején fölvetett problémát: az Istenhit, mint jelenség természete; a hit és ész viszonya; a test feltámadása; a megtérés mint jelenség mivolta; intézményes formák a kereszténységben — mindezek a fenti elvek fényében érdekes, újszerű megvilágítást kapnak. A szakteológus szemével nézve a szerző itt is, mint az előbbi fejezetekben is, sok kérdést röviden és felületesen érint, s nem hatol a probléma mélyére. Igaz, viszont, hogy minden fejezet végén — az utolsót kivéve — rövid listát ad arra nézve: mit ajánl olvasásra a fejezet teljesebb megértése végett.

Dr. Miskolczy Kálmán